

Голові разової спеціалізованої
вченої ради PhD із захисту
дисертації на здобуття
ступеня доктора філософії
доктору політичних наук,
професору, професору кафедри
політології та державного
управління Чернівецького
національного університету
імені Юрія Федьковича
Бурдяк Вірі Іванівні

Рецензія

на кваліфікаційну наукову працю

**Дрогозюка Микити Сергійовича, виконану на тему
«Особливості розвитку відносин України з країнами Вишеградської
групи в умовах російсько-української війни» та подану на здобуття
наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 05 Соціальні та
поведінкові науки за спеціальністю 052 Політологія**

Актуальність теми дослідження. Актуальність дослідження проблеми розвитку відносин України з країнами Вишеградської групи в умовах російсько-української війни визначається комплексом політичних, безпекових та соціально-економічних чинників, які формують нову архітектуру регіональної взаємодії у Центрально-Східній Європі. Російська агресія проти України, змінюючи баланс сил у регіоні ЦСЄ, актуалізувала питання солідарності, колективної безпеки та пошуку нових форматів співпраці між державами, що мають спільний історичний досвід трансформації після падіння комуністичних режимів. Вишеградська четвірка, яка традиційно виступала як майданчик координації позицій країн ЦСЄ, у воєнних умовах стала важливим індикатором того, наскільки інституціолізовані регіональні формати міждержавної взаємодії здатні адаптуватися до кризових викликів та виробляти узгоджені підходи до підтримки України. З одного боку, Польща та Чехія демонструють високий рівень політичної та військової підтримки, активно просуваючи питання

допомоги Україні на рівні ЄС та НАТО. З іншого боку, позиції Угорщини, яка часто апелює до власних енергетичних та економічних інтересів, створюють внутрішні напруження у Вишеградській групі, що відображає складність поглиблення регіональної інтеграції в умовах війни. Саме ця неоднорідність робить дослідження актуальним, оскільки його спрямованість дозволяє простежити, як війна трансформує механізми солідарності, які фактори сприяють чи перешкоджають консолідації, і які наслідки це має для майбутнього європейської інтеграції України.

Соціально-економічний вимір розвитку відносин України з країнами Вишеградської групи в умовах російсько-української війни також є актуальним, оскільки країни Вишеградської групи стали основними партнерами у прийомі українських біженців, розвитку гуманітарних програм та підтримці економічної стійкості України. Це створює нові моделі транскордонної взаємодії, які виходять за межі традиційної дипломатії. Водночас, війна актуалізувала питання енергетичної безпеки та диверсифікації постачання, що робить співпрацю України з країнами Вишеградської групи стратегічно важливою для зменшення залежності від російських ресурсів. Таким чином, обрана тема дослідження має концептуальне значення для політичної науки, оскільки дозволяє оцінити ефективність регіональних форматів співпраці в умовах війни, виявити нові тенденції у відносинах між державами ЦСЄ та Україною, окреслити перспективи інтеграції України у європейський політичний простір.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Процес наукового осмислення розвитку відносин України з країнами Вишеградської групи в умовах російсько-української війни, який здійснив М. С. Дрогозюк, спрямований на досягнення поставленої мети через систему дослідницьких завдань, у яких відображено ті сегменти предметного поля, що залишаються недостатньо розробленими в сучасній політичній науці. Вибудована автором логіка наукового пізнання визначила структуру дослідження та зумовила потребу у

здійсненні комплексного аналізу, що охоплює: аналіз концептуальних підходів до дослідження субрегіональної співпраці та українсько-вишеградських відносин; дослідження позиції країн Вишеградської групи щодо України на початковому етапі війни у 2014-2015 рр.; деталізацію процесу розвитку відносин України з країнами В4 у 2016-2021 рр. та виявити тенденції їхньої трансформації; аналіз змін в політиці країн Вишеградської групи після початку повномасштабного вторгнення у 2022 році; дослідження форм та масштабів підтримки України країнами В4 у 2022-2025 рр.; здійснення порівняльного аналізу політики Польщі, Чехії, Словаччини та Угорщини щодо України.

Аналізуючи концептуальні підходи до політологічного вивчення Вишеградської четвірки та українсько-вишеградських відносин, М. С. Дрогозюк підкреслює доцільність виокремлення кількох ключових напрямів дослідження, серед яких трансформація концептуальних засад зовнішньополітичного курсу, вплив зовнішніх акторів (ЄС, НАТО, США), закономірності реалізації політики в межах регіональних об'єднань та порівняльний аналіз двосторонніх відносин. Це свідчить про прагнення М. С. Дрогозюка створити багатовимірну аналітичну рамку, яка дозволить поєднати регіональний, безпековий та інституційний виміри у вивченні українсько-вишеградських відносин.

Здобувач використовує дослідницький прийом методологічної деталізації, що демонструє прагнення автора до створення цілісної дослідницької рамки. М. С. Дрогозюк, здійснюючи методологічне обґрунтування дослідження, визначив його основу як інтегративну рамку, що поєднує міждисциплінарний підхід, системний аналіз та комплекс спеціальних і загальнонаукових методів. Він показав, що українсько-вишеградські відносини не можна пояснити лише крізь призму зовнішньої політики, адже вони формуються під впливом внутрішньополітичних трансформацій, енергетичних викликів, інституційних процесів у межах ЄС та НАТО, а також змін у безпековому середовищі Центрально-Східної

Європи. Автор продемонстрував, що методологія дослідження має бути багатовимірною, тому він інтегрував інструментарій різних сегментів сучасної політичної науки, окреслюючи ключові теоретичні підходи, які застосовуються: системний, інституційний, неореалістичний, неоліберальний інституціоналізм, конструктивізм, сек'юритизація, теорія європейської інтеграції та демократичного транзиту. Кожен із них використовується для пояснення окремих аспектів політики країн Вишеградської групи та їхньої взаємодії з Україною. Автор також визначив набір конкретних методів: порівняльний, історичний, структурно-функціональний, контент- та дискурс-аналіз, інституційний аналіз, політичне прогнозування, інтерпретативний аналіз і показав, як вони застосовуються для реконструкції еволюції відносин та моделювання можливих сценаріїв розвитку.

М. С. Дрогозюк здійснив аналіз трансформації безпекових пріоритетів країн Вишеградської групи після початку російсько-української війни 2014 р. Він унаочнив, як анексія Криму та ескалація конфлікту на сході України змінили роль України в системі регіональної безпеки та змусили Польщу, Чехію, Словаччину й Угорщину переглянути власні стратегічні орієнтири. Автор простежив, що до 2014 р. співпраця з Україною була зосереджена переважно на підтримці євроінтеграції та реформ, тоді як після агресії Росії безпекова складова стала центральною. Він охарактеризував позиції кожної країни Вишеградської групи: Польща здійснила глибоку сек'юритизацію російської загрози та перейшла до доктринального перегляду своєї політики безпеки; Чехія адаптувалася більш еволюційно, зосереджуючись на інституційних механізмах НАТО та ЄС; Словаччина балансувала між безпековими зобов'язаннями та економічною залежністю від російських енергоресурсів; Угорщина обмежилася мінімальною адаптацією, поєднуючи формальну підтримку України з прагматичною співпрацею з Росією. Автор також привернув увагу до того, що попри різну глибину трансформації всі країни Вишеградської четвірки залишилися в межах спільної нормативної позиції щодо невизнання анексії Криму та підтримки суверенітету України.

Здобувач окреслив появу гібридних загроз у політичному дискурсі країн Вишеградської групи. М. С. Дрогозюк сфокусував дослідницький пошук на тому, що після 2014 р. безпекова проблематика перестала обмежуватися лише військовими викликами, а охопила інформаційний вплив, кібератаки, політичну дестабілізацію та енергетичний тиск. Це розширило традиційне розуміння безпеки й актуалізувало потребу у співпраці з Україною не лише на рівні оборони, а й у сфері протидії гібридним ризикам та визначило необхідність переосмислення співвідношення «м'яких» і «жорстких» інструментів забезпечення регіональної стабільності. Автор наголосив, що до російсько-української війни політика Вишеградської четвірки щодо України була орієнтована на інституційну інтеграцію, підтримку реформ і транскордонну співпрацю. Однак агресія Росії продемонструвала обмеженість виключно нормативних механізмів і повернула у центр уваги оборону, стримування та готовність до силового реагування. Це означало перехід від політики «сусідства» до логіки стратегічного партнерства, де безпекові інструменти стали визначальними.

М. С. Дрогозюк здійснив аналіз трансформації політичних курсів країн Вишеградської групи в умовах повномасштабного вторгнення Росії проти України у 2022 р. Він показав, що саме ця подія стала каталізатором кризи регіональної солідарності, яка раніше існувала радше на рівні декларацій, а після вторгнення перетворилася на структурну диференціацію зовнішньополітичних стратегій. Автор визначив поняття «регіональної солідарності» як реальну здатність координувати практичні дії у сферах санкційної політики, військової допомоги, енергетичних рішень та дипломатичних ініціатив. Він застосував теоретичні рамки структурного реалізму та сек'юритизації для пояснення різної глибини сприйняття російської агресії країнами Вишеградської групи: Польща та Чехія трактували її як екзистенційну загрозу й відповідно демонстрували високий рівень стратегічної активності, тоді як Угорщина обрала модель мінімізації участі, а Словаччина балансувала між зовнішніми зобов'язаннями та

внутрішньополітичними обмеженнями. М. С. Дрогозюк показав, що вторгнення 2022 р. не створило нових відмінностей, а лише зробило видимими ті, що вже існували. На прикладі Польщі він продемонстрував активну дипломатичну та санкційну політику, на прикладі Чехії – перехід від стриманої до проактивної моделі, на прикладі Словаччини – балансування між зовнішньою підтримкою та внутрішньою нестабільністю, а на прикладі Угорщини – прагматичну політику з акцентом на енергетичну співпрацю з Росією та уникнення конфронтації. Таким чином, автор концептуалізував кризу регіональної солідарності як структурну проблему, застосував теоретичні моделі для пояснення різної глибини сек'юритизації, обґрунтував вплив внутрішньополітичних чинників на зовнішню політику та простежив еволюцію позицій країн Вишеградської групи у період до і після 2022 р., доводячи, що формат Вишеградської групи поступово втратив роль консолідованого субрегіонального актора у питаннях безпеки.

Вивчення тексту кваліфікаційної наукової праці М. С. Дрогозюка засвідчує наявність у викладених в ній положеннях, висновках та рекомендаціях наукової новизни, яка полягає у: здійсненні порівняльного аналізу політики країн Вишеградської групи щодо України упродовж усього періоду 2014-2025 рр.; проведенні оцінки інструментів підтримки України (політичних, економічних, військових і гуманітарних) на різних етапах війни; встановленні, які внутрішні й зовнішні фактори визначають спільні або відмінні підходи країн Вишеградської групи до України.

Повнота викладу основних положень дисертації в опублікованих працях. Основні результати здійсненого М. С. Дрогозюком дослідження, його положення, висновки та практичні рекомендації опубліковані у 10 одноосібних наукових публікаціях, з яких: 5 статті – у наукових фахових виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України; 5 – засвідчують апробацію матеріалів дисертації. Вимоги щодо кількості, обсягу та змісту наукових публікацій, необхідних для захисту кваліфікаційної наукової праці для здобуття наукового ступеня доктора філософії М. С.

Дрогозюком дотримані. Аналіз рукопису кваліфікаційної наукової праці та наукових публікацій вказує на їх відповідність основним положенням дисертації.

Дотримання вимог академічної доброчесності. Використовуючи ідеї, розробки, твердження, емпіричні дані та результати досліджень інших науковців, М. С. Дрогозюк здійснює посилання на відповідні джерела інформації. В дисертації не виявлено ознак академічного плагіату, інших порушень академічної доброчесності, що могли б поставити під сумнів самостійний характер виконання автором дослідження, результати якого викладені у кваліфікаційній науковій праці. Дисертація М. С. Дрогозюка, подана на здобуття наукового ступеня доктора філософії, відповідає більшості встановлених вимог до змісту та оформлення академічних текстів. Вона написана доступною для розуміння її положень мовою, позначена логікою викладу результатів дослідження, доказовістю висновків та рекомендацій.

Теоретичне та практичне значення результатів і висновків дисертації, пропозиції щодо їх використання. Практичне значення цього дослідження полягає у тому, що його результати можуть стати основою для вироблення нових регіональних напрямів зовнішньої політики України в умовах затяжної війни та трансформації європейської системи безпеки. Висновки роботи можуть бути використані у діяльності органів державної влади при формуванні стратегій взаємодії з державами ЦСЄ. Вони також можуть бути враховані при розробці ініціатив у межах форматів В4+Україна та Тримор'я, а також у процесі підготовки аналітичних матеріалів, що стосуються регіональної безпеки, санкційної політики та повоєнної відбудови. Теоретичні узагальнення та систематизований фактичний матеріал, отримані у ході дослідження, мають значення для освітнього процесу у закладах вищої освіти для підготовки фахівців за спеціальністю 052 Політологія (С2 Політологія).

Зауваження та дискусійні положення щодо змісту дисертації.

Відзначаючи належний рівень концептуального осмислення проблеми проблеми розвитку відносин України з країнами Вишеградської групи в умовах російсько-української війни та загалом позитивно оцінюючи результати і висновки здійсненого М. С. Дрогозюком наукового дослідження, вважаємо за необхідне висловити окремі зауваження та побажання:

По-перше, в тексті роботи (Розділ 1) зазначається відсутність єдиної теоретико-методологічної моделі, яка б пояснювала механізми взаємодії України з країнами Вишеградської групи, але водночас пропонуються окремі концептуальні підходи (неореалізм К. Волца, структурний конфлікт С. Краснера, баланс загроз С. Волта, концепція гегемонії Дж. Міршаймера), що фактично формують основу для такої моделі. Це створює концептуальну напругу між твердженням про «брак моделі» та фактичним використанням різних теоретичних інструментів, що фактично і формують теоретико-методологічну модель. Привернемо увагу, що у вступній частині роботи жоден методологічний підхід чи теорія автором не зазначені.

По-друге, у тексті дисертації наголошується на фрагментарності досліджень проблеми розвитку відносин України з країнами Вишеградської групи в умовах російсько-української війни, але водночас визнається наявність значного масиву літератури, що охоплює безпековий, енергетичний та міграційний аспекти. Така оцінка виглядає суперечливою, оскільки з одного боку, автор констатує наявність значної кількості наукових досліджень, з іншого – оцінює його як недостатній, не зазначаючи при цьому, які саме тематичні аспекти не досліджені, або мало досліджені.

По-третє, характеризуючи позиції країн Вишеградської групи в умовах російсько-української війни, автор опирається на максимально широкі узагальнення, коли Польща та Чехія маркуються як прихильники підтримки України, а Угорщина, як прагматичний політичний актор, що опирається на економічні інтереси. Це спрощує складну палітру внутрішньополітичних факторів і призводить до надмірної редукції.

По-четверте, в дисертаційному дослідженні відсутня чітка операціоналізація понять, які використовуються для опису позицій країн Вишеградської групи. У Розділі 1 автор наголошував на необхідності переведення теоретичних категорій у набір емпірично фіксованих індикаторів, проте під час аналізу безпекових пріоритетів застосовуються узагальнені формулювання («мінімальна адаптація», «інституційно-адаптивне коригування»), які не мають конкретних вимірюваних показників, що знижує валідність висновків.

По-п'яте, визначаючи методи дослідження, що будуть використані для характеристики проблеми проблеми розвитку відносин України з країнами Вишеградської групи в умовах російсько-української війни, автор підкреслював важливість компаративного підходу, однак порівняння між країнами Вишеградської групи здійснюється радше на рівні загальних оцінок, ніж через систематизовані параметри (наприклад, рівень військової допомоги, санкційна політика, параметри енергетичної залежності), що створює дисбаланс між заявленим методологічним інструментарієм і його фактичним застосуванням. Нагадаємо, що порівняльний метод передбачає визначення чіткої системи вимірюваних критеріїв.

По-шосте, в своєму дослідженні М. С. Дрогозюк недостатнього врахував внутрішньополітичні процеси в державах Вишеградської групи, що відповідає спеціальності 052 Політологія. У методологічній частині автор наголошував, наприклад, на важливості аналізу дискурсу сек'юритизації, проте в тексті роботи внутрішньополітичні чинники згадуються лише фрагментарно. зокрема, епізодичні позиції окремих лідерів у Чехії чи Словаччині, без системного зіставлення їхнього впливу на формування зовнішньополітичних рішень. Відтак, заявлена багатовимірність дослідження обмежено відповідає фактичному рівню деталізації.

По-сьоме, уточнення потребує вислів автора «Важливою тенденцією стала поступова європеїзація підтримки України», що суперечить

традиційному визначенню змісту поняття «європеїзація» в тих концептах, які були визначені М. С. Дрогозюком як методологічна основа дослідження.

По-восьме, простежується суперечність між твердженням про «латентний характер розбіжностей у 2016–2021 рр.» та одночасним описом суттєвих відмінностей у політиці Польщі, Чехії, Словаччини й Угорщини. Якщо розбіжності були настільки очевидними, їх не можна трактувати як латентні, оскільки це суперечить методологічному обґрунтуванню природи відмінностей в сфері політики та політичної взаємодії.

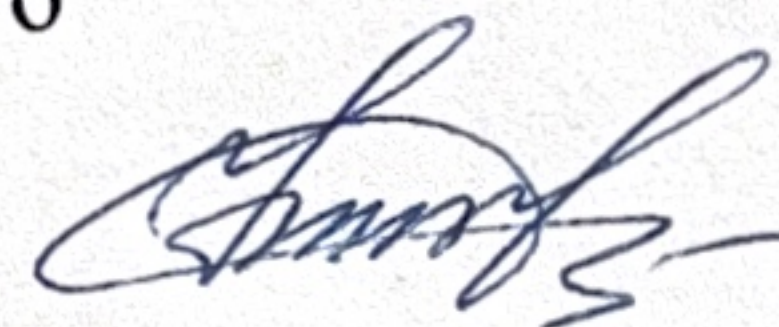
По-дев'яте, автору варто було більш уважно поставитися до формулювання наукової новизни дослідження та деталізувати, в чому саме вона полягає; більш уважно поставитися до стилю викладу матеріалів дослідження, зокрема уникнення нічим не підтверджених фактів; використати додатки, в яких відобразити статистику взаємодії та відносин України з державами Вишеградської четвірки. Загалом автору варто посилити операціоналізацію ключових понять, забезпечити більш системний компаративний аналіз за визначеними параметрами та інтегрувати внутрішньополітичний вимір у пояснювальну модель з метою підвищення аналітичної цінності дослідження.

Однак, зазначені недоліки загалом не впливають на належний рівень здійсненого М. С. Дрогозюком дослідження. Його дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 052 Політологія, виконана на тему «Особливості розвитку відносин України з країнами Вишеградської групи в умовах російсько-української війни» є самостійним науковим дослідженням, яке характеризується актуальністю, науковою новизною, має теоретичне та практичне значення, що відображено в наукових публікаціях автора. Кваліфікаційна наукова праця відповідає вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 р. (зі

змінами, внесеними згідно з Постановою Кабінету Міністрів України № 341 від 21.03.2022 р., № 502 від 19.05.2023 р., № 507 від 03.03.2024 р.), «Вимогам до оформлення дисертації», затвердженими Наказом МОН України від 12.01.2017 р. № 40 (зі змінами, внесеними згідно з Наказом МОН України від 31.05.2019 р. № 759), тому її автор Дрогозюк Микита Сергійович заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки за спеціальністю 052 Політологія.

Рецензент:

Доктор політичних наук, професор,
професор кафедри політології та державного
управління Чернівецького національного
університету імені Юрія Федьковича

 Наталія РОТАР

Підпис Ротар Н. засвідчую
Учений секретар Чернівецького національного
університету імені Юрія Федьковича
Сирівська Н.
"05" червня 2024

